

Nr 906

Av herr Antonsson m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 181, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

(Lika lydande med motion nr 754 i Första kammaren)

Ensamstående barnförsörjare har generellt sett en avsevärt svårare försörjningssituation än såväl ensamstående utan barn som sammanlevande föräldrar. Deras utgifter för bostad, mat och kläder är givetvis väsentligt större än andra ensamståendes. Men även i förhållande till sammanlevande föräldrar får de i dessa avseenden relativt sett högre kostnader. Det säger sig självt att den utomordentligt viktiga barnuppfostrande uppgiften blir långt mer arbetskrävande och betungande för en ensamstående förälder än för sammanlevande makar, vilka helt naturligt delar detta arbete inom familjen. Den värdefulla arbetsinsats som hemmafrun gör i det egna hemmet har den ensamstående barnförsörjaren i följd av sitt förvärvsarbete möjlighet att utföra endast i begränsad utsträckning. För tillsyn och skötsel av barn och hem måste den ensamstående försörjaren i stället i stor utsträckning anlita betald hjälp, och mat- och klädhållningen måste för den ensamståendes vidkommande till betydligt större del baseras på färdigprodukter. Kostnaderna blir härigenom givetvis avsevärt större för den ensamstående barnförsörjaren. Detta gäller även i förhållande till sammanlevande föräldrar, som båda har förvärvsarbete. De sistnämnda har en ekonomiskt starkare försörjningssituation inte endast därigenom, att de båda har förvärvsinkomster utan även genom att de gemensamt kan göra större egen arbetsinsats i hemmet än den ensamstående försörjaren och därmed i mindre utsträckning behöver anlita betald hjälp och köpa dyrare färdigprodukter.

Det måste självklart vara angeläget för samhället att genom olika åtgärder underlätta de ensamstående barnförsörjarnas försörjningssituation. Genom 1960 års reform av familjebeskattningen genomfördes skattelättnader även för de ensamstående vårdnadshavarna. Sålunda fick ensamstående med hemmavarande barn under 16 år samma ortsavdrag som gift, d. v. s. för närvarande 4 500 kronor mot 2 250 för ensamstående utan barn. Vidare innebar reformen, att den statliga inkomstskatten för ensamstående barnförsörjare skulle beräknas enligt den skatteskala som är avsedd för gifta. Dessförinnan var ortsavdraget för ogift med hemmavarande barn fastställt till ett belopp som motsvarade 150 procent av ortsavdraget för ogift,

och den statliga inkomstskatten beräknades då för alla ogifta enligt den ogynnsammare skalan.

Reformen 1960 var givetvis ett betydande framsteg. Det står emellertid klart att ytterligare lättnader måste anses nödvändiga i de ensamstående barnförsörjarnas försörjningssituation. Det måste t. ex. betecknas som en brist att ensamstående barnförsörjare inte har rätt till s. k. förvärvsavdrag trots att deras omkostnader för barn och hem på grund av förvärvsarbetet — såsom ovan framhållits — i allmänhet måste bedömas som större än de gifta kvinnornas. Ett särskilt problem är den kraftiga försämring som vid nuvarande bestämmelser inträder i den ensamstående barnförsörjarens försörjningssituation, när yngsta barnet fyller 16 år. Då upphör rätten till det s. k. dubbla Ortsavdraget och till den förmånligare skatteskalan, och samtidigt bortfaller olika sociala förmåner, främst barnbidraget, som visserligen — om barnet fortsätter att studera — ersättes med det till lägre belopp utgående allmänna studiebidraget. Mot denna ordning måste det framhållas att försämringen av förmånerna för ensamstående, som haft att försörja barn, kommer alltför häftigt. Men framför allt måste det stå klart, att 16-årsgränsen för barnet inte längre kan sägas vara representativ i sammanhanget på sätt som tidigare. Med de ökade utbildningskrav som vår tid ställer har det numera blivit vanligt att föräldrarna måste svara för barnens försörjning även några år efter 16-årsåldern.

Senast vid innevarande års vårriksdag togs bl. a. de ovannämnda problemen upp i motioner från oppositionspartiernas sida. Motionerna avlogs av riksdagen, men från regeringshåll uttalades, att det var regeringens avsikt att till höstrikdagen framlägga förslag till lösning av de ensamstående vårdnadshavarnas beskattning.

I anledning härav föreslås i den nu föreliggande propositionen nr 181 vissa ytterligare skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn. Rätten till det högre Ortsavdraget och den förmånligare skatteskalan skall enligt propositionen tillkomma den ensamstående barnförsörjaren till dess att yngsta barnet fyller 18 år. Samma höjning av åldersgränsen föreslås i fråga om det högre avdraget med högst 800 kronor för sjuk-, olycksfalls- och kapitalförsäkringar. Vidare föreslås i propositionen, att ensamstående kvinna med hemmavarande barn under 16 år skall få samma rätt till förvärvsavdrag som gift kvinna. Förslagen i propositionen är i stort sett i överensstämmelse med motionerna från oppositionspartierna och kan givetvis hälsas med tillfredsställelse. På några punkter finner vi dock ändringar av propositionen motiverade.

Enligt förslaget i propositionen skall utsträckningen av rätten till det högre Ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalan gälla generellt, oberoende av om barnet har egen skattepliktig inkomst. Givetvis kan det finnas vissa skäl för uppfattningen, att de förmånligare villkoren borde gälla endast i de fall då barnet inte har skattepliktig inkomst. Såsom framhålles i propositionen måste emellertid en generalisering av bestämmelserna anses nödvändig för att det högre Ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalan

skall kunna beaktas redan vid källskatteavdraget. Såsom ovan påtalats blir det ju för övrigt allt vanligare, att barnen fortsätter med studier efter 16-årsåldern och sålunda i allmänhet ännu några år är utan egentliga egna inkomster. I den mån så inte är fallet kan en generalisering av utsträckningen av rätten dock anses motiverad med hänsyn till önskvärdheten av att nuvarande häftiga försämring av villkoren vid barnets 16-årsgräns undvikas.

Enligt propositionen skall barnåldersgränsen för rätten till det högre ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalen vara 18 år. Behovet av fortsatta sådana skattelättnader efter 18-årsgränsen diskuteras i propositionen. Enligt departementschefen bör i sådana fall, då speciella skäl till skattelättnader föreligger, taxeringsnämnden kunna medge s. k. extra avdrag för nedsett skatteförmåga. En sådan lösning synes mindre tillfredsställande såväl administrativt som reellt och materiellt. Med utvecklingen på utbildningsområdet — den ökade tillströmningen till gymnasierna, tillkomsten av 2-åriga påbyggnadslinjer ovanför enhetsskolan, fackskolor etc. — måste det förutsättas som en alltmer normal företeelse, att vårdnadshavaren måste svara för barnets försörjning fram till studentexamen eller motsvarande, d. v. s. normalt fram till barnets 19-årsålder. För sistnämnda åldersgräns synes oss också tala önskemålet om en avtrappning i bortfallet av de förmåner, som motiveras av ensamståendes försörjning av barn. Vid barnets 18-årsålder bortfaller enligt gällande bestämmelser det allmänna studiebidraget. De övervägande skälen synes oss därför tala för att rätten till det högre ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalen bör utsträckas till barnets 19-årsålder. Med samma motivering förordar vi att 19-årsgränsen skall gälla även i fråga om rätten till det högre försäkringsavdraget.

Enligt nu gällande bestämmelser tages — såsom framhållits — ingen särskild hänsyn till de speciella kostnader för barnets omhändertagande och försörjning som uppkommer genom att den ensamstående vårdnadshavaren har förvärvsarbete utom hemmet. Gift kvinna erhåller i motsvarande situation ett förvärvsavdrag med 300 kronor plus 20 procent av förvärvsinkomsten, dock högst med 2 000 kronor, om inkomsten är att anse som inkomst av rörelse eller tjänst, och med 300 kronor, om hon har inkomst av jordbruksfastighet. I propositionen föreslås, att rätten till förvärvsavdrag nu med motsvarande bestämmelser skall utsträckas till att gälla även kvinna som är ensamstående och har hemmavarande barn under 16 år. Då omkostnaderna med anledning av förvärvsarbetet såsom vi ovan framhållit måste bedömas som större för ensamstående vårdnadshavare än för gift kvinna, är förslaget om utsträckning av rätten till förvärvsavdrag till att gälla även ensamstående kvinna med hemmavarande barn att hälsa med tillfredsställelse.

Rätten till förvärvsavdrag skall emellertid enligt propositionen inte tillkomma ensamstående manliga vårdnadshavare. En sådan gränsdragning kan enligt vår mening inte accepteras. Förvärvsavdraget skall vara en ersättning för de särskilda kostnader, som uppstår för barnets omhändertagande och hemmets skötsel på grund av att vårdnadshavaren har förvärvsarbete

utom hemmet. Ensamfäderna befinner sig givetvis i detta avseende i samma belägenhet som ensammodrarna. Vi föreslår därför, att rätten till förvärvs-avdrag skall tillkomma även de manliga vårdnadshavarna på samma villkor som föreslås i propositionen i fråga om ensamstående kvinnor.

Förslaget i propositionen om förvärvsavdrag på 300 kronor för ensamstående kvinnlig vårdnadshavare, som har inkomst av jordbruksfastighet, är givetvis inte tillfredsställande. De speciella kostnader, som förvärvsavdraget avser att kompensera för vårdnadshavaren, måste anses vara lika stora i jordbruk som i andra sysselsättningar. Kvotavdrag bör sålunda medges i förvärvskällan jordbruksfastighet enligt samma villkor som för förvärvskällorna rörelse och tjänst. För närvarande är emellertid kvotavdrag inte medgivet för gift kvinna med inkomst av jordbruksfastighet. Beslut synes oss därför inte i förevarande sammanhang böra fattas om kvotavdrag för ensamstående vårdnadshavare med inkomst av jordbruksfastighet. Det är vår avsikt att till 1963 års riksdag återkomma med förslag om kvotavdrag i förvärvskällan jordbruksfastighet för såväl gift kvinna som ensamstående vårdnadshavare, liksom om andra angelägna förbättringar av förvärvsavdragen enligt de linjer som tidigare förordats från vårt håll. I förevarande sammanhang begränsar vi sålunda i nämnda avseende vårt yrkande till utsträckning av det fasta 300-kronorsavdraget till att omfatta även manliga vårdnadshavare med inkomst av jordbruksfastighet.

De åtgärder som föreslagits i den förevarande propositionen liksom de som i anslutning härtill förordats i denna motion innebär givetvis en väsentlig förbättring av de ensamstående vårdnadshavarnas försörjningssituation. De särskilda svårigheter som denna kategori möter i olika avseenden motiverar emellertid ytterligare åtgärder från samhällets sida. Utvecklingen på utbildningsområdet kan allmänt sägas motivera en prövning inom relativt snar framtid av barnåldersgränserna för olika förmåner, främst förvärvsavdragen, barnbidragen och studiebidragen. Detta bör särskilt gälla i fråga om barn som omhänderhas av ensamstående. En förhöjning av barnbidraget framstår som önskvärd särskilt för dessa barn. En väsentlig fråga i sammanhanget är också de ofullständiga barnfamiljernas bostadssituation. Vidare synes det angeläget att tillförsäkra de ensamstående barnförsörjarna större trygghet i familjerättsligt avseende, bl. a. i fråga om underhållsbidragen. Det synes oss nödvändigt, att man i ett sammanhang prövar frågan om vilka åtgärder som kan vidtas till ytterligare förbättring av de ensamstående barnförsörjarnas situation, främst inom skattepolitiken, socialpolitiken och på det familjerättsliga området.

Med anledning av vad ovan anförts får vi hemställa,

I. att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 181 måtte

A. besluta

1. att det högre ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalan enligt de grunder som gäller för gift skattskyldig må tillkomma ensamstående barnförsörjare till dess att yngsta barnet fyllt 19 år;

2. att det högre försäkringsavdraget på maximalt 800 kronor må tillkomma ensamstående barnförsörjare till dess att yngsta barnet fyllt 19 år;

3. att manliga vårdnadshavare med barn under 16 år må åtnjuta förvärvsavdrag enligt de grunder som i motsvarande fall föreslagits i propositionen för ensamstående kvinnor;

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående åtgärder i syfte att ytterligare förbättra de ensamstående barnförsörjarnas situation i enlighet med vad i motionen har anförts;

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till enligt ovan erforderlig författningstext.

Stockholm den 27 oktober 1962

Johannes Antonsson

Stig F. Hansson

Jan-Ivan Nilsson

Arne Persson

Einar Gustafsson